

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ СПЕЦІАЛІСТА: ГУМАНІТАРНІ СКЛАДНИКИ

Соціальна компетентність характеризує гуманітарний потенціал спеціаліста, завданням якого є олюднення науково-технічного та технологічного прогресу. Домінантну орієнтацію класичної освіти на високий професіоналізм некласична освіта урівноважує соціальною компетентністю. Вона є новим гуманістичним виміром особи, запорукою подолання еколого-економічної кризи та переходу суспільства до збалансованого соціально-економічного та екологічного розвитку.

Ключові слова: соціальна компетентність, екологічна компетентність, комунікативна компетентність.

Doc. L.V. Ryzhak – USUFWT

Social competence of specialist: humanitarian components

Social competence characterizes humanitarian potential of specialist, the main task of whom is to humanity scientific-technical and technological progress. Dominant orientation of classical education to high professionalism, neoclassical education equalizes with social competence. It is the new humanitarian choice of a person, guaranty of overcoming ecology, economical crisis and society transition to balanced social economical and ecological development.

Key words: social competence, ecologic competence, communicate competence.

Інституалізована освіта визнана міжнародною спільнотою як еволюційна домінанта цивілізаційного поступу. Її реформування у високорозвинутих країнах здійснюється відповідно до потреб та інтересів інформаційного суспільства. Тенденції його функціонування дедалі більше визначатиме інтелектуальна економіка, основним ресурсом якої є знання, та віртуальна комунікація, що стала можливою завдяки комп'ютерним технологіям і мережам колективного користування. А тому освіту XXI століття визначатиме нова світоглядна парадигма – *гуманітарна*. Визнаючи вартість інтелектуальний потенціал, високорозвинуті країни здійснюють переорієнтацію освіти на пріоритетність формування гуманітарного потенціалу.

Показовим у цьому плані є виступ канцлера ФРН Г. Шредера на зустрічі, присвяченій 10-річчю падіння Берлінської стіни. Стосовно стратегії розвитку Німеччини він зазначив наступне: "Нас не цікавить індустріальний потенціал. Нас цікавить гуманітарний потенціал суспільства та інтелектуальний капітал. Туди ми будемо робити найбільші інвестиції..." [Цит. 5, ст. 110].

Загальновідомо, що *інтелектуальний потенціал* країни визначає рівень освіченості громадян та їх *фахова компетентність*. Під нею зазвичай розуміють опанування знаннями та відповідними технологіями їх практичного використання в суспільно необхідних галузях народного господарювання. Вона включає також відповідальність спеціаліста за свій професійний рівень, наукову обґрунтованість та творчий характер діяльності. Фахова компетентність слугує основою успішної адаптації спеціаліста до умов діяльності в обраній сфері.

Україна має потужний інтелектуальний потенціал, який представлений не тільки інституалізованими формами науки й освіти, а й високим про-

фесіоналізмом фахівців. Його нарощуванню сприяє реформування та реструктуризація освіти, її поступова комп'ютеризація на всіх рівнях. Упродовж десятиліть система вищої освіти в Україні була зорієнтована на те, щоб максимально нарощувати фахову компетентність спеціалістів за рахунок освоєння фундаментальних знань. У такий спосіб планувалося здійснити соціально-економічний прорив і досягнути рівня високорозвинутих країн. І сьогодні серед науковців та державних керівників превалює думка, що вирішення соціально-економічних проблем можливе за умов високого професіоналізму людей без урахування їх гуманітарного потенціалу.

До 90-х років XX століття в Україні домінував технократичний зміст фахової компетенції, зумовлений потребами науково-технічного прогресу та модернізації індустріальної цивілізації. Система освіти давала теоретичні фундаментальні знання, проте була слабо орієнтована на їх практичне втілення в техніці, технології, організації та управлінні. Наслідком цього була очевидна невідповідність між фаховою компетенцією та соціальним рівнем суспільного життя. Професіоналізм демонстрував свою непрагматичність у всіх сферах діяльності, а найбільше в економіці. До речі така ситуація зберігається й сьогодні. Ріст числа дипломованих економістів, кандидатів та докторів економічних наук, зокрема у владних структурах, не забезпечує ані економічного, ані соціального покращення. Отже, високого професіоналізму вие не досить для соціального поступу суспільства.

Соціально-економічні трансформації, що відбуваються в Україні, виявили обмеженість технократично орієнтованої професійної компетентності на порозі XXI століття. Адже Україна не тільки здійснює перехід до ринкової економіки та громадянського суспільства, а й до інформаційного суспільства. Верховною Радою України в 1998 році прийнято Закон про інформатизацію суспільства. На жаль, як зазначає Є. Марчук, ми є тільки свідками, а не рівноправними учасниками нової інтелектуальної революції [5, ст. 106].

Професійна компетентність реалізується в певному правовому та економічному просторі країни як інтелектуальний капітал. Звичайно, важливим є наявність цивілізованого правового поля та соціально орієнтованої економіки, які максимально сприяють такій реалізації. На жаль, в Україні професійну діяльність доводиться здійснювати в недосконалому правовому полі та в умовах надзвичайно несприятливої динаміки структурних змін в економіці. Незважаючи на те, професійна компетентність включає економічні та правові складники, цього вие недостатньо для перетворення інтелектуального потенціалу спеціалістів у суспільний ресурс. Вони не можуть дати рольову перспективу для спеціаліста. Реальну перспективу самореалізації фахівця та його професійної компетентності за даних правових та економічних умов може дати **соціальна компетентність**. Вона конче необхідна, щоб не втрачати оптимізму, щоб чітко і, головне, реалістично уявляти: як саме реалізувати свій професійний та гуманітарний потенціал на практиці.

Істотною характеристикою соціальної компетентності спеціаліста є гуманітарний потенціал. Вона визначає розвиток особистості як члена соціу-

му (викладання технологій соціального успіху та суспільної співпраці на основі ідеї соціальної відповідальності особистості) [5, ст. 112].

Важливим складником соціальної компетентності є соціальна мобільність, тобто здатність і готовність змінити професію, вид і рід занять. Фахівець має бути мобільним працівником, готовим жити і працювати в різних соціальних середовищах. Мобільність – це здатність до змін, до прийняття нового, до системного мислення, до розуміння взаємозв'язків і взаємозалежностей у суспільному розвитку.

Актуальність соціальної компетентності спеціаліста зумовлена і тим, що Україна визнала доцільним перехід до суспільства сталого розвитку, основою якого є паритетність відносин в тріаді: людина – господарство – природа [4, ст. 3]. Пріоритетність людини у тріаді означає акцент на гуманітарній активності кожної людини в суспільстві, зокрема завдяки її соціальній компетентності. Вона є не тільки суб'єктивним чинником, що визначає рівень господарювання, але й розвиток самої людини, її самоактуалізацію. Соціальна компетентність є тим гуманітарним потенціалом суспільства, який може забезпечити його цивілізаційний поступ. Проте для перетворення його в ресурс потрібні гуманітарні складники і, перш за все, екологічна компетентність.

Екологічна компетентність передбачає знання про стан довкілля та рівень антропогенного тиску на довкілля, що створює професійна діяльність. Вона включає опанування еко-ефективними технологіями господарювання. У 2002 р. в Давосі на самміті Всесвітнього економічного форуму був презентований індекс екологічної сталості (IEC) країн, що дозволяє оцінити прогрес на шляху до сталого суспільства. Із 122 країн, що оцінювалися, Україна опинилася на 110 місці [2, ст. 126].

Сталий розвиток характеризується як збалансоване вирішення соціально-економічних завдань та збереження сприятливого стану навколишнього середовища і природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення життєвих потреб нинішнього і майбутнього поколінь [4, ст. 3]. На шляху до сталого розвитку, згідно з концепцією, в Україні, перш за все, необхідно подолати еколого-економічну кризу, стабілізувати макроекономічні показники та створити умови для відновлення економічного зростання [4, ст. 13]. У зв'язку з цим зростає роль екологічної компоненти в структурі професійної компетентності. Свідченням того є бум екологічної освіти в останньому десятилітті ХХ століття в Україні. Ця тенденція зберігається і сьогодні.

Соціальна як і професійна компетентність тісно пов'язані із використанням інформаційно-комп'ютерних технологій у фаховій діяльності, оволодіння якими здійснюється в процесі набуття спеціальності. Це означає, що **комп'ютерна компетентність** стає важливим складником не тільки інтелектуальної, але й гуманітарної підготовки спеціаліста.

Комп'ютерна компетентність включає в себе знання архітекτονіки персонального комп'ютера, змісту програмного забезпечення та його предметного призначення, навички практичної роботи з комп'ютером, опанування спеціальною термінологією, вміння завантажувати та використовувати ком-

плекси програм і периферійні пристрої. Завдяки комп'ютерній компетентності користувач має доступ до банків даних і банків знання, що відкриває йому необмежені можливості в освоєнні та оперуванні знаннями.

Окрім знання загальних принципів функціонування комп'ютера та оволодіння практичними навичками його застосування у професійній діяльності комп'ютерна компетентність передбачає вміння користуватися глобальною мережею Інтернет (яка дістала назву "всесвітнє павутиння" – World Wide Web) та локальними мережами. Вона передбачає вміння здійснювати пошук необхідної інформації в мережах колективного користування, локалізувати потрібну інформацію для професійної діяльності, коректно обмінюватися інформацією та знаннями тощо.

На початках комп'ютеризації вітчизняної освіти (в середині 80-х років) її функціонування пов'язували із всеохопною комп'ютерною грамотністю населення. Її стрижнем фахівці вважали програмування. "Якщо розвиток і поширення книгодрукування призвело до загальної грамотності, то розвиток і поширення ЕОМ, на думку розробника комп'ютеризації освіти А. Єршова, призведе до всеохопного програмування" [1, 3]. Проте програмування являє собою особливий вид фахової діяльності як подання алгоритму розв'язання задачі за допомогою однієї з проблемно-орієнтованих мов, яка "зрозуміла" комп'ютеру. Отже, комп'ютерна грамотність, передбачаючи знання спеціалізованої мови програмування (наприклад, Бейсик, Паскаль, Фортран тощо), являла б собою досить "жорстку" вимогу щодо професійної компетенції. Власне таким шляхом і здійснювалися перші кроки в комп'ютеризації освіти. У шкільні та вузівські програми був включений курс "Основи інформатики та обчислювальної техніки", завданням якого, на думку А. Єршова, було дати теоретичні основи програмування. Подальша практика комп'ютеризації показала, що оволодіння мовами та методами програмування є прерогативою спеціалістів – системних програмістів і абсолютно зайве для користувача.

Комп'ютерна компетентність фахівця є надважливою за умови формування глобальної інтелектуальної економіки та її віртуалізації. Адже розв'язання актуальних проблем потребує глобальних зусиль. Тому соціальна компетентність включає як важливий складник **комунікативну компетентність**. Комунікація є таким суб'єкт-суб'єктним відношенням, яке ґрунтується, перш за все, на послідовному визнанні в іншій людині суверенної особистості, – це найбільш ґрунтовний світоглядний принцип демократичного, вільного суспільства. Проте особливістю комунікації інформаційного суспільства є її опосередкований характер. Занурення в нове соціальне середовище – віртуальний світ, породжує нові можливості в формуванні та реалізації як інтелектуального, так і гуманітарного потенціалу суспільства. Дійсно на основі комп'ютерних мереж колективного користування формується **необмежена ідеальна комунікативна спільнота**. "Справжнє розв'язання проблем, – відзначає К.-О. Апеля, має бути консенсуально-спроможним для всіх членів необмеженої ідеальної комунікативної спільноти, ніби вони безпосередньо обговорюють його між собою" [1, ст. 50].

Комунікативна компетентність на основі комп'ютерних технологій є способом формування солідарної відповідальності за розв'язання проблем та рівноправність у розв'язанні проблем усіх членів реальної комунікативної спільноти, а саме: нині існуючих людей. Розвиваючи цю думку, К.-О. Апель пише: "... Ми принциповим чином перебираємо на себе відповідальність за розв'язання проблеми реального світу, – але не "поодинокі", а як члени реальної комунікативної спільноти, що в її межах у принципі тільки й можливе порозуміння, і водночас – як члени необмеженої ідеальної комунікативної спільноти, що її необхідно припустити для перевірки та визнання наших претензій на істину" [1, ст. 49].

Отже, комунікативна компетентність означає постійну готовність до дискурсу та актуальний дискурс, в ході якого члени дискурсу виробляють засади солідарної відповідальності як за розв'язання сучасних проблем, так і можливих в майбутньому. А це означає ніщо інше як відповідальність перед потребами майбутніх поколінь.

Література

1. **Апель К.-О.** Обґрунтування етики відповідальності// Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К.: Либідь, 1996. – С.46–60.
2. **Вовк В.** Україна в контексті сучасних тенденцій і сценаріїв світового розвитку// Національні інтереси. – Львів, 2002. – Ч.6. – С.105–127.
3. **Ершов А.П.** Программирование – вторая грамотность. – Новосибирск, 1981. – 18 с.
4. **Концепція** сталого розвитку України (Проект). – К., 2000. – 22 с.
5. **Марчук Є.** Соціополіс – модель майбутнього суспільства. Дилема України: безнадійне відставання або рух на випередження// Вісник "Національні інтереси". – К., 2002. – Ч.4–5. – С.105–115.

УДК 338.24

Магістрант Г.М. Колісник – Тернопільська АНГ

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ В ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

Розглядаються проблеми управління в організаційних системах та ефективного використання робочого часу менеджерів всіх рівнів управління.

Ключові слова: менеджмент, планування, контроль, регулювання, організація та управління.

G.M. Kolisnyk – ANE of Ternopil'

Effectual management in organizational systems

Such problems are viewed management of organizational systems of effective usage of job time by managers of all levels.

Key words: management, control, regulation, government, organization.

Реформування економічних відносин у ринковому напрямку сприяло появі на Україні великої кількості нових термінів і понять.

Враховуючи широку розповсюдженість у світі терміну менеджмент, його доцільно застосовувати у розумінні управління людьми, колективами

працівників, організаціями. Це сприяє встановленню продуктивних контрактів українських управлінців із західними менеджерами.

До основних категорій менеджменту необхідно віднести поняття організації, процесу і функцій управління, рівнів управління, методів менеджменту, стилів керівництва (лідерства), управління колективом (групою), комунікації.

Функції менеджменту виникли в результаті поділу і спеціалізації праці. Однією із найважливіших категорій менеджменту є процес управління. Він здійснюється саме шляхом реалізації певних функцій. Визначення переліку цих функцій є одним із найважливіших завдань теорії менеджменту.

А. Файоль виділяв планування, організацію, розпорядництво, координування і контроль. Мескон, Альберт і Хедоурі [4] запропонували розглядати чотири функції: планування, організація, мотивація і контроль. Останній підхід виглядає найбільш привабливим, оскільки дослідження показують, що саме ці функції беруть участь у здійсненні будь-якого управлінського процесу. Що стосується координування та регулювання, то ці важливі управлінські важелі фактично є складовими планування, організації, мотивації та контролю. Наприклад, після контролю здійснюється зворотній зв'язок з метою усунення недоліків, відхилень, збоїв, тощо, який і виконує завдання регулювання; в процесі стратегічного планування після встановлення місії і цілей організації, вибору і реалізації, стратегії здійснюється оцінка розробленої стратегії шляхом її співставлення з місією організації [8].

Організація є системою, тобто сукупністю взаємодіючих елементів, які становлять цілісне утворення, що має властивості складових елементів, тобто групу людей, діяльність яких координується (свідомо або спонтанно) для досягнення певної мети або цілей.

Управління в організаційних системах полягає в цілеспрямованості впливу як на весь колектив організаційної системи, так і на окремих його членів. Окремі посадові особи є сукупністю процесів організації та взаємодії між керівниками, підлеглими та відповідними рівнями організаційної системи. Об'єктом управління в організаційних системах є менеджер, який повністю відповідальний перед рівнями стоячих вище менеджерів управління за діяльність довіреної йому системи. Об'єктом управління є організаційна система в цілому, управління якою відбувається безпосередньо управлінням людськими ресурсами.

Багато менеджерів всіх рівнів мають успіх навіть при неадекватних планах, організаційних структур або при не вдосконаленні контролю. Вони мають успіх тому, що мають відчуття на підбір та розподіл відповідного персоналу на відповідні посади.

Вдосконалення управлінської діяльності – проблема не тільки для суспільства в цілому, але й для всіх менеджерів.

Рекомендації багатьох менеджерів по вдосконаленню їх праці дуже прості, але їх дотримання вимагає перебудови багаторічних традицій. Наприклад, застосовуючи нову техніку та використовуючи досвідчених спеціалістів, організація не отримує очікуваних прибутків. Менеджер звертається до